

LBRIS

We know
books

Dan Neagu

RETRO-CAUZAL

infinit plus unu

București, 2026

Cuprins

	Pag.
Prefață	3
I. POVESTEA	
1. Claritatea interioară	8
2. Traume și compensări	14
3. Acceptarea schimbării	26
4. Totul de la zero	36
5. Pe ce te bazezi!	46
6. Preocuparea definitorie	54
7. Putere fără forță	61
II. LUMEA	
1. Moșteniri mentale	69
2. Contextul comunicării	75
3. Psihoza colectivă	83
4. Ce vrem să vrem	92
5. Utilitatea și beneficiul	96
6. Prostii remediable	104
7. Entropia și bio-economia	112
III. EMOȚIA	
1. Conturile afective	120
2. Emoția conștientă	124
3. Impuls și manipulare	132
4. Atenția colaterală	136
5. Norocul de a exista	142
6. Ritmul echilibrat	151
7. Vibrația relațiilor	158
IV. DECIZIA	
1. Sursa voinței	166
2. Paradoxul decizional	173
3. Cauzalitatea economică	182

4. Sacrificiul necondiționat	186
5. Valoare și valorificare	193
6. Realismul magic	203
7. Ce sunt eu?	209
V. TIMPUL	
1. Lumina retro-cauzală	214
2. Conceptul timp-semnificație	219
3. Simțind, prin atenție	226
4. Retrări esențiale	228
5. Între timp	232
6. Eliberarea minții	238
7. Sincronizare și sincronicitate	247
VI. METAFORA	
1. Frumosul atemporal	253
2. Ideea de „nimic”	258
3. Antifragilitatea	261
4. Metafora banilor	265
5. Percepția și realitatea	269
6. Eminescu și fizica cuantică	272
7. Imaginație și limbaj	277
VII. ÎMPĂCAREA	
1. Revelația viului	282
2. Tot timpul din lume	293
3. Sfârșitul nu-i aici	297
4. Cel mai bun medicament	304
5. Semnificația smereniei	309
6. Recunoștința față de <i>Cineva</i>	318
7. Fenomenul credinței	323
Bibliografie	334
Cuprins	340

1. Claritatea interioară

Nu poți citi oricând orice carte. Mai mult, n-o înțelegi decât în anumite clipe privilegiate (Nicolae Manolescu – Cărțile au suflet).

De ce citim, când citim? De-a lungul vieții, am găsit mai multe motive de a deschide o carte: mi-au plăcut pozele colorate, mi-a plăcut subiectul, mi-a fost recomandată de cineva de încredere sau am citit-o din respect pentru autorul ei. La maturitate, am descoperit un citat al lui Camus: *libertatea este dreptul de a nu minți*, pe care, imediat după *Revoluția* din 1989, l-am postat pe frontispiciul ziarului fondat de mine. A fost ca o revelație: a spune adevărul este un drept... de exercitat! Mai târziu, când am început să scriu cărți, am transformat acest citat, în „libertatea este dreptul de a nu mă minți pe mine însumi”. De curând însă, am descoperit că problema cu mințitul singur este mai complicată decât am crezut. Alte lucruri sunt mai importante decât ce credem noi că înseamnă adevăr. Regretatul critic literar Nicolae Manolescu vorbea despre sufletul unei cărți, suflet cu care trebuie să *rezonzi*. Dacă vrei să ajungi la o semnificație perenă dincolo de înțelegerea logică, trebuie să simți emoție. Limpezimea gândirii mele este strâns legată de lectura unei cărți care îmi mișcă inima, pentru că mă sincronizez *de la suflet la suflet* cu ea. Voi putea să transmit la rândul meu această misterioasă energie motivațională a textului scris, oamenilor pentru care scriu?

Nevoia de a scrie

Nevoia de a scrie e veche în sufletul meu și am văzut cum scrierile de sens mi-au răsărit în minte în momentele de rezonanță cu mine însumi. Nu am obținut însă ușor disciplina interioară de care aveam nevoie. Abia după o vânzoleală tumultoasă în timp și spațiu am avut norocul să intru într-un

ritm al funcționării care, pe lângă satisfacerea sensului economic, mi-a orientat interesul către înțelegerea sensului mai mare, al existenței. Am reușit să îmbin acțiunea de a face bani cu bucuriile simple, descoperind că libertatea nu înseamnă doar necesitate înțeleasă.

Creativitatea nu este un talent, spune comicul John Cleese, fondatorul *Monty Python*. Este un *mod de operare*, sau abilitatea de a te pune într-o *stare* sau *mood* (în engleză). El zice că nu ține nici de IQ, ține de moment! Am scris cartea *Retro-cauzal* printre picături, într-o multitudine de momente „critice” în care am simțit conexiunea cu o voință mai mare decât a mea. Apropos de moment, dacă existențialistul Sartre spune că existența precede esența, fenomenologul Heidegger în schimb, afirmă că adevărul profund derivă din deschiderea prin care apar lucrurile și depinde de *momentul* în care ceva iese „din ascunzătoare” și se arată.

Nu am pretenții de mare scriitor, încerc doar să redau niște gânduri (care *răsar* de „undeva”), într-un limbaj ușor citibil, pentru aerisire mentală. Aud de la un timp cum idei interesante îmi sună în minte, cerând exprimarea... „ca și flori la poarta vieții”, cum spune Eminescu. Veți citi, așadar, în continuare sinteze interdisciplinare despre timp și cauzalitate, pornind de la interpretarea inedită a trecutului meu.

Cauzal și retro-cauzal

În cartea precedentă am scris despre biunivocitate, observând că și efectul poate determina cauza. Conceptul pe care îl propun acum este legat de ultimele descoperiri ale fizicii cuantice și cred eu că o astfel de gândire ar putea duce la un fel de *reparare a trecutului*, prin emiterea în eter a unei noi percepții asupra lui! Ajustarea sau schimbarea cauzei care a creat / va crea un efect se face acceptând existența *timpului în ambele sensuri*.

Modul de a privi trecutul ne-a format pe toți la fel: trăim bucurii nostalgice sau regrete. Anticipăm ce ni se întâmplă cu frică sau cu speranță, iar azi se acceptă tot mai mult faptul că atragem viitorul, prin gânduri.

Consider acum următoarea premisă. *Percepția observatorului A din prezent asupra observatorului B din trecut, îl schimbă pe acesta... retro-cauzal.* Termeni ca *feed-back* (semnal pentru remediere) sau *feed-before* (anticipare și prevedere) au apărut demult în managementul modern, dar transformarea trecutului prin schimbarea percepției asupra lui, pare un deziderat nerealist. Și totuși... ce este percepția? Ce a vrut să spună filosoful danez Kierkegaard cu ideea: „viața nu poate fi înțeleasă decât invers”? Filmul cu Brad Pitt - *Benjamin Button* pare o aberație, dar te pune pe gânduri. Pe internet găsim o listă uriașă de filme cu bucle în timp și linii alternative de existență, unul din cele mai cunoscute fiind *Edge of Tomorrow*, cu Tom Cruise și Emily Blunt. Din poezia optzecistă mi-au rămas întipărite în memorie versurile lui Adrian Păunescu despre copilul care își inversează rolul cu părinții (*Rugă pentru părinți*) iar mai nou, Mircea Dinescu a scris și el despre o străbunică a lui, sugerând retro-cauzalul.

În Univers copiii-și nasc părinții
fiindcă trăiesc numai cu pruncii-n gînd.
Copila mea cu prețul suferinții
pe străbunica o născu, plîngînd.

Trecutul este acum

Nu este o noutate obsesia timpului în ambele sensuri. Cred că prezentul meu poate să influențeze efectiv (nu doar poetic) trecutul, printr-o conexiune subliminală (sau alt cuvânt, care nu s-a inventat încă) cu omul care am fost. *Reîncarnarea*, care este credința unei mari părți din omenire, presupune legături *karmice* între trecut, prezent și viitor, dar dacă vom considera timpul ca fiind altceva decât curgere liniară într-un singur sens,

oare nu cumva acest mit al renașterii într-un alt corp, ar trebui reconsiderat?

În secunda următoare în care am ceva de făcut, scopul imediat determină acțiunea mea prezentă. Pe intervale mai mari, de ore, zile sau ani, se întâmplă același lucru: viitorul, ca scop de atins, „determină” acțiunile prezentului!

Nu țin să demontez acum paradoxul bunicului (al întoarcerii în timp), care se referă la o linie temporală în care ai schimbat soarta descendenților, cu riscul de a te anula chiar pe tine. De fapt, cred că avem de a face cu mai multe ramuri de probabilitate, în care o infinitate de „istorii” pot exista simultan. Teorii cum este cea a universurilor paralele nu sunt deloc ne-științifice, conceptul de *Multivers* fiind tot mai acceptat în lumea fizicienilor și a filosofilor.

Mulți oameni de pe planetă cred în „legea” prin care ne determinăm viitorul, prin gânduri. Dar vreau să iau acum în calcul ce se întâmplă dacă re-interpretez un eveniment din trecut care mi-a bântuit amintirile. De ce nu ar lucra credința mea în sensul perceperii acelei ramuri alternative care să o înlocuiască pe cea actuală?

Ce este realitatea, dacă nu o proiecție a conștiinței? Dacă evenimentul prezent A influențează viitorul evenimentului trecut B, acesta se va schimba în C, care-l va înlocui definitiv pe A. „Ce-ar fi fost dacă” s-ar putea transforma, din angoasă existențială, în instrument de autoreglare pentru celelalte două ipostaze (B și C) ale observatorului A. M-ar putea această reconsiderare proiecta pe o linie a existenței mai bună, sau „reglajul” ar duce la o problemă și mai mare decât cea prevenită? Mi-aș putea eu schimba prezentul, păstrându-mi amintirile din vechea ramură? Vom găsi vreodată o legătură între eu-rile noastre din mai multe ramuri spațio-temporale? Niște oameni ai viitorului ar putea construi un portal de comunicare cu trecutul, ca acela al *teseractului* din filmul

Modul de a privi trecutul ne-a format pe toți la fel: trăim bucurii nostalgice sau regrete. Anticipăm ce ni se întâmplă cu frică sau cu speranță, iar azi se acceptă tot mai mult faptul că atragem viitorul, prin gânduri.

Consider acum următoarea premisă. *Percepția observatorului A din prezent asupra observatorului B din trecut, îl schimbă pe acesta... retro-cauzal.* Termeni ca *feed-back* (semnal pentru remediere) sau *feed-before* (anticipare și prevedere) au apărut demult în managementul modern, dar transformarea trecutului prin schimbarea percepției asupra lui, pare un deziderat nerealist. Și totuși... ce este percepția? Ce a vrut să spună filosoful danez Kierkegaard cu ideea: „viața nu poate fi înțeleasă decât invers”? Filmul cu Brad Pitt - *Benjamin Button* pare o aberație, dar te pune pe gânduri. Pe internet găsim o listă uriașă de filme cu bucle în timp și linii alternative de existență, unul din cele mai cunoscute fiind *Edge of Tomorrow*, cu Tom Cruise și Emily Blunt. Din poezia optzecistă mi-au rămas întipărite în memorie versurile lui Adrian Păunescu despre copilul care își inversează rolul cu părinții (*Rugă pentru părinți*) iar mai nou, Mircea Dinescu a scris și el despre o străbunică a lui, sugerând retro-cauzalul.

În Univers copiii-și nasc părinții
fiindcă trăiesc numai cu pruncii-n gînd.
Copila mea cu prețul suferinții
pe străbunica o născu, plîngînd.

Trecutul este acum

Nu este o noutate obsesia timpului în ambele sensuri. Cred că prezentul meu poate să influențeze efectiv (nu doar poetic) trecutul, printr-o conexiune subliminală (sau alt cuvânt, care nu s-a inventat încă) cu omul care am fost. *Reîncarnarea*, care este credința unei mari părți din omenire, presupune legături *karmice* între trecut, prezent și viitor, dar dacă vom considera timpul ca fiind altceva decât curgere liniară într-un singur sens,

oare nu cumva acest mit al renașterii într-un alt corp, ar trebui reconsiderat?

În secunda următoare în care am ceva de făcut, scopul imediat determină acțiunea mea prezentă. Pe intervale mai mari, de ore, zile sau ani, se întâmplă același lucru: viitorul, ca scop de atins, „determină” acțiunile prezentului!

Nu țin să demontez acum paradoxul bunicului (al întoarcerii în timp), care se referă la o linie temporală în care ai schimbat soarta descendenților, cu riscul de a te anula chiar pe tine. De fapt, cred că avem de a face cu mai multe ramuri de probabilitate, în care o infinitate de „istorii” pot exista simultan. Teorii cum este cea a universurilor paralele nu sunt deloc ne-științifice, conceptul de *Multivers* fiind tot mai acceptat în lumea fizicienilor și a filosofilor.

Mulți oameni de pe planetă cred în „legea” prin care ne determinăm viitorul, prin gânduri. Dar vreau să iau acum în calcul ce se întâmplă dacă re-interpretez un eveniment din trecut care mi-a bântuit amintirile. De ce nu ar lucra credința mea în sensul perceperii acelei ramuri alternative care să o înlocuiască pe cea actuală?

Ce este realitatea, dacă nu o proiecție a conștiinței? Dacă evenimentul prezent A influențează viitorul evenimentului trecut B, acesta se va schimba în C, care-l va înlocui definitiv pe A. „Ce-ar fi fost dacă” s-ar putea transforma, din angoasă existențială, în instrument de autoreglare pentru celelalte două ipostaze (B și C) ale observatorului A. M-ar putea această reconsiderare proiecta pe o linie a existenței mai bună, sau „reglajul” ar duce la o problemă și mai mare decât cea prevenită? Mi-aș putea eu schimba prezentul, păstrându-mi amintirile din vechea ramură? Vom găsi vreodată o legătură între eu-rile noastre din mai multe ramuri spațio-temporale? Niște oameni ai viitorului ar putea construi un portal de comunicare cu trecutul, ca acela al *teseractului* din filmul

Interstellar. Dar, pentru a rezolva paradoxul bunicului, el ar trebui să fie și inter-dimensional!

Până la inventarea aceluia portal, mie gândirea retro-cauzală îmi creează semnificație. Cartea de față este un eseu conceptual construit pe această temă și pot să spun că scrierea ei are și o componentă practică, de igienă a vechilor percepții. Credința în reîncarnare spune că ne naștem doar pentru că nu am învățat suficient în viața trecută. Am rămas repetenți, iar acum trebuie să luăm notă de trecere. Dar o altă explicație a „neajunsului de a te fi născut” (din titlul unei celebre cărți a lui Emil Cioran), poate fi teoria cuantică a retro-cauzalității, care ne-ar putea vindeca de iluzia duratei. Până acum, s-a vorbit despre un viitor pe care-l putem schimba prin anticipare și reorientare. Este legea cauzalității, corelată cu principiul entropiei (legea a doua a termodinamicii). Dar nu cumva suntem prizonierii unei paradigme vechi care ar putea fi reconsiderată? Conceptul de paradigmă a lui Thomas Kuhn a început, nu demult, să nască altfel... istoria. Voi reveni asupra semnificațiilor paradigmatiche ale evoluției umane în capitolul *Entropia și bio-economia*.

Privesc câteodată în trecut, la vechile șanse, obiceiuri sau relații emoționale și mă întreb: de ce am făcut exact asta? Apoi îmi imaginez scenarii de situații în care *am luat deja* o decizie alternativă.

Starea de „ca și când” nu este deloc neproductivă, prin prisma psihologiei moderne. O „greșeală” percepută nu înseamnă că am dat-o-n bară, ci că a fost pur și simplu un semnal, pentru o cale a re-adaptării.

Niciodată nu e prea târziu și nimic din ce pot gândi nu este imposibil, când vorbim de crearea realității. Pentru că și trecutul are aceeași realitate ca și viitorul - aceea în care experimentăm clipa de *acum*.

A simți o semnificație

Știu că trebuie să renunț la obiceiul regretului nostalgic, pentru a trece la crearea de sens retroactiv. Crearea de semnificație este fluidă, ne spune dr. Daniel Siegel, autorul *Roții conștientizării* - o metoda practică de meditație despre care voi mai vorbi. *Relațiile trecutului pot evolua pe măsură ce crește capacitatea noastră de a le privi cu compasiune și iertare*, spune celebrul psihiatru. Dar oare noua percepție asupra trecutului nu ne re-creează cumva chiar pe noi, cei din prezent... ca și când am deveni alții?! Progresul tehnologic dă multora speranțe care par nebunești la prima vedere, dar care se concretizează cu o viteză uluitoare. Conceptul retro-cauzalității mi-a deschis mintea spre a primi semnale dintr-un trecut care necesită reparații și cred sincer că un semnal nu vine *degeaba*, ci pentru a naște (a cauza) o nouă acțiune. Întrebările care diferențiază subordonatele *cauzală* și *de scop*, sunt aproape identice, ca sens. Cum poate fi scopul cauză? În felul următor: semantica naște semnificație, iar aceasta naște gânduri, care creează realitate. O realitate determinată inclusiv de ce am putea gândi „mai târziu”! De ce nu am putea considera un punct din viitorul foarte îndepărtat, ca fiind cauza noastră ultimă? Înțelegerea timpului non-linear dă un nou înțeles principiului clasic al cauzalității: anxietatea nu este doar un defect, ci un semnal că venit vremea vindecării vechilor emoții. Emoția fiind forma de manifestare în om a Conștiinței, care, după unele noi teorii filosofice, naște implicit cuantumul spațio-temporal. Ideea de reinventare, de a deveni alt om rămânând același, nu e nouă. În filmul *Atlasul norilor*, cu Tom Hanks, eroul negativ a devenit pozitiv prin alegerea încrederii în locul fricii (ascultarea de demonul *moș Georgie*), reminiscență a vieților anterioare. Voi reveni mai târziu asupra ideilor acestei profunde meditații cinematografice.

2. Traume și compensări

Dacă facem efortul de a reflecta la realitățile dureroase din trecutul nostru, putem ajunge să le descoperim sensul, dincolo de furie și durere (Daniel Siegel – Conștient - Știința și practica prezenței).

Recontextualizarea percepției în legătură cu experiențele trăite duce la adevărate epifanii, prin reasezarea sensurilor existenței noastre. Poate că asta avem de făcut, pentru a ne simți împliniți: să reparăm toate defectele percepute ca atare, pentru a le putea integra într-un *Multivers* atemporal. A gândi retro-cauzal poate înlocui teribila nevoie a omului de a stăpâni timpul, prin suprapunerea emoției pozitive peste ramura de probabilitate a vechilor tipare!

Percepția nu este același lucru cu realitatea, dar poate deveni. Realitatea nu este exact ce ne amintim, deoarece adevărul meu va fi întotdeauna diferit... nu doar de adevărul celor implicați în poveste, dar și de adevărul meu din acel moment. Tot ce contează este emoția frumoasă, reparatorie, care produce împăcarea cu noi înșine. Credința că noi ne determinăm existența nu doar cauzal, ci și... din viitor către trecut, schimbă multe dintre atitudinile și exprimările omului matur și mă dau exemplu, în cele ce urmează, pe mine însumi. Încep povestea prin a-mi defini statutul și obsesiile. Sunt soț, tată și bunic, preocupat de a-și umple viața cu acțiune și cunoaștere. Experimentez zilnic sincronizarea cu mulți oameni, atât în viața privată cât și ca antreprenor – manager de firmă, într-o reconfortantă relaționare echilibrată. Descopăr semnificații ascunse ale vieții pe măsură ce reușesc să mă adaptez provocărilor ei. Punerea într-un context mai larg a întâmplărilor care m-au influențat în trecut îmi reconciliază eurile alternative, fiindu-mi necesară pentru a nu mai regreta nimic și pentru a nu mai învinovăți pe nimeni.

Amintiri semnificative

Mă voi întoarce acum în copilărie, adolescență și prima tinerețe, transpunându-mă mental în situațiile care mi-au provocat sentimente de vină și regret.

Prin 1966 aveam vârsta de patru ani când am simțit pentru prima oară "nedreptatea". Eram în grupa mijlocie la grădiniță, într-un orașel de provincie, un copil ceva mai precoce decât ceilalți. Nu eram însă preferatul tovarășei educatoare, pentru că îi învățam pe colegi literele alfabetului, atunci când dânsa ieșea din clasă. Mă amenința cu injecția și, odată, m-am ascuns în vestiarul cu haine să scap, în timp ce o altă tovarășă mă urmărea, cu seringă pregătită. În halat alb și purtând ochelari cu rama metalică aurie, mi-a rămas întipărită în memorie... ca ieri. Ulterior am văzut un film cu o doctoriță nazistă sadică, având un aspect aproape identic iar sentimentul de *déjà vu* mi-a reactivat amintirea. Am fost la un pas de leșin când m-a găsit, ascuns între hăinuțele agățate în cuier. Printre suspinele de plâns, a trebuit să promit că nu mai fac. Unii dintre copii erau bătuți cu nuielușa la palmă și cred că aș fi preferat usturimea fizică în locul rușinii și al dilemei: de ce crimă mă făcusem vinovat? Privind în urmă, am descoperit mai multe astfel de „crime” pentru care am fost pedepsit și care m-au marcat, în timp. Scriu acum având o nouă percepție despre ele, fără să învinovățesc persoanele care mi-au făcut „rău”, conștient că mi-am determinat cumva... singur, acele experiențe. Pe la patru ani și jumătate am făcut o operație de apendicită. După spitalizare, când ieșisem în sfârșit din casă, în curtea comună celor două blocuri unde locuiam, o doamnă corpolentă m-a confundat cu un alt copil.

-Dănuț, de ce dai cu piciorul în Mimi!?

Țipa la un băiat care avea cam tot vârsta mea, folosindu-mi numele. Apoi a dat fuga să mă pârască soției șefului *Securității* din oraș, mama lui Mimi. Tragedie! Acasă am fost certat, fără

să fiu crezut că nu făcusem nimic. Căzuse parcă cerul, atât de tare se speriaseră mama și tata, mai ales când o făcusem mincinoasă pe doamna.

Aveau și de ce. Soțul ei urma să preia el însuși funcția de șef al *Securității* din oraș.

Motivări compensatoare

Emoția negativă indusă de cele două evenimente a fost atenuată odată cu începerea școlii și mutarea la blocurile din cartierul gării, unde nu am mai avut vecini securiști ci doar ingineri, profesori sau ofițeri din armată. Nu vreau să interpretați în niciun fel aceste amintiri deocamdată, ele fac parte dintr-un proces de auto-vindecare declarat, prin care urmăresc să nu mai învinovățesc nici oamenii, nici societatea în care s-a format generația mea.

Am început să mă stabilizez emoțional și comportamental. Printre mulți copii de toate vârstele, am învățat de la cei mai mari toate frumoasele jocuri de exterior, ale copilăriei. La școală eram primul din clasă, motivat tare de învățătorul meu, care era un adevărat „domn Trandafir” al Școlii generale nr. 6. Îmi amintesc că l-am vizitat înainte să moară. Lovit de o boală necruțătoare, ne-a părăsit, pe când eram abia la începutul clasei a patra. M-am gândit deseori la dânsul, rememorând un moment în care, pe patul de spital fiind, m-a ținut strâns de mână, șoptindu-mi încurajări.

Din clasa a 5-a, m-am mutat la Școala generală nr. 5 (centrală în oraș și considerată mai bună). Am continuat să iau și aici premiul I, până în clasa a opta. Îmi plăcea să citesc cărți cu eroi, nu îmi scăpa nimic, dar dintr-a șasea am trecut la romane mai serioase. Probabil pentru a încerca să mă dumiresc cum e cu dreptatea și nedreptatea, pe la doisprezece ani lecturam deja clasici ai literaturii, opere împrumutate de la trei biblioteci din oraș. Multe dintre cărți erau însă cumpărate de tata, care îmi

făcea mereu surprize. Profesor de română marcat de marii scriitori ai lumii, el îmi rezervase în sufragerie un corp de bibliotecă numai al meu. Până într-a opta, devorasem deja autori celebri: francezi, englezi, germani, americani și ruși iar apoi, am descoperit filosofia.

Apropos de „dreptatea” acelor timpuri, era un banc cu niște milițieni care dau examen de grad. Singurul care a răspuns bine la întrebarea „cât fac 3 X 3”, a fost și singurul picat:

-Da, e corect și hotărât, dar... de unde știe?

De unde știam eu să citesc la vârsta de patru ani? Eram o anomalie! La fel probabil a gândit și doamna corpolentă care m-a acuzat de ceva ce nu făcusem.

-Cine se crede ăsta mic, să-l „rușineze” pe băiatul meu mai mare, care abia silabisește, în clasa a doua? Peste mai mulți ani mi-a apărut acest semnal, amintiri disperate despre acest băiat, căpătând apoi sens!

Pot acum să nu mai generalizez răutatea umană, dar metehnele „obsedantului deceniu” erau pe atunci atât de impregnate în comportamentul adulților, încât păreau veșnice. Exista o frică generală de milițieni și de securiști, combinată cu admirația slugarnică față de nomenclaturiști - tribut plătit unei păci sociale călduțe, omogenizante. Această ipocrizie producea o imensă disonanță cognitivă în societate, de care oamenii nu erau conștienți. Tagma turnătorilor era o specie de „conștiincioși” care nu avea deloc legătură cu ideea nobilă de *conștiință*. De la micii pârcășii - cei care săreau să mă spună tovarășei după ce-i învățam literele, până la recruți cu nume de cod în dosar, dornici să câștige influență și putere nemeritată asupra destinului altora, acest tip de oameni m-a fascinat, pentru că nu puteam fi ca ei. Trebuia poate să ai o genă mutantă pentru așa ceva, nu știu! Eu cred că am avut doar gena tocilarilor naivi, dacă așa ceva există.